

הלכות ברכות השחר סימן מו

המים. כשנועל מנעליו יברך 'שעשה לי כל צרכי'. כשהולך יברך (ז) (ו) 'המבין מצעדי גברי'. כשהוא נהגור יברך 'אומר ישאל בגבורה'. הגה או לובש (ח) האבנט המפסיק בין לבו לערוה (כ"י בשם הראב"ד). כשמשים כובע או מצנפת בראשו יברך (ט) 'עוטר ישאל בתפארה'. כשיטל ידיו יברך 'על נטילת ידים'. כשירחץ פניו יברך 'המצבי שנה מעיני וכו' (י) 'יהי רצון וכו' עד 'ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל'. אין לענות אמן אחר 'המצבי שנה מעיני' עד שיתחם 'הגומל חסדים טובים לעמו ישראל'. שהכל ברכה אחת היא: **ב** 'עכשו מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם, (יא) נהגו לסדרם בבית הפנסת (יב) ועונין אמן אחריהם ויוצאים (ס) (ס) (יג) ידי חובתן: **ג** חכיב אדם לברך בכל יום מאה (י) (יד) ברכות לפחות: **ד** 'צריך לברך בכל יום (טו) 'שלא עשני עובד כוכבים', (יז) 'שלא עשני עבד', 'שלא עשני (י) (י) אשה': הגה ואפלו גר הזה (יח) יכול (ט) לברך קף (רע), אבל

ב לפחש קופים
ג טור וביתוסף
קשם הראש
ד מנחות מ"ג ה שם

באר היטב

ידיו על צינור קדם נטילה כמ"ש סי' ה: (ז) המבין. ומנהגנו אשר הכין: (ס) י"ח. אפלו לקני מוציא אם מכון בברכתו, יד-אחר' ופר"ח ע"ת וברכת-אברהם וע"י בשכנה"ג: (י) ברכות. השעם לפי שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, תמן דור ע"ז לברך מאה ברכות בכל יום. ובימים הפשוטים, קצת פוסקים כתבו דרוק תדס או בשמים ומשעה לשעה ימים ויברך, אף א"א לברך כל פעם אם לא בהסת העדת. וקצת פוסקים כתבו דאין נכון לקרית יום טוב ביום שנקמה תורה ענות אדם נפשו, ע"כ יותר טוב לסמך על כפוסקים דענין אמן דחזנות הש"ץ וענות אמן אחר העולים בתורה ובהפסדה בכלל להשלים מאה ברכות, ואז לא יצטרך ללח בשמים או הדס לקרית קדם, ע"כ מ"א ובהר"ם מטראני ח"ב סימן ק"ז וקפ: (י) אשה. בב"ח משמע דלפי מ"ש בסעיף ה גבי מתיר אסורים וכו' ה"ה קא אם בנך שלא עשני אשה בראשונה לא יברך שוב על עובד כוכבים ועבד ע"ש, וט"ז כתב דלא דמי להדיר ע"ש: (ס) לברך. פי' שיאמר שעשני גר, מ"א ונ"ע וט"ז. ובשכנה"ג כתב שהיותר נכון שיברך שהכניסני תחת כנפי השכינה ע"ש,

שערי השוכה

הניע למקום עורים שעה ואמר מלבש צבנים וכו' וכו' ח"א סי' נח תמה בזה, שהרי הוא אכל אם נתפסן למ"ע נצא יד' מ"ע. ובכש"ח פנים מאירות ח"א סי' נח תמה בזה, שהרי הוא הדין שמבאר ש"ע שם בלקח בוס שבר כ"י שצא, ולכן הגיה צ"ע אם נצא יד' סלכיש צבנים. וע"ש ביד-אפרים שאין צריך להגיה והדברים כמתבס. דמסקא לה בזה בין דבאמת חיובא רמי עליו לומר מ"ע אין לחשב מה שאמר מ"ע כמאן דליתא משא"כ שם דבכח"א אין לו שכיבת לבא וחסיד כמאן דליתא, ולפי"ז מ"ש נתפסן למ"ע מ"ג ג"כ ששעה ואמר פי' וכו' ואמר מ"ע בזה נצא, ומה שאמר באמצע פ"ע כמאן דליתא בין שכתב בך פי' ע"ש ומ"ש שם בשם הגל ברבקה: (ס) י"ח. ע"כ בה"ט וצ"ע ס"ס ו' לענין שחזרון חלילה בענין אמן שיש מחלוקת בין הפוסקים בזה, ושם הבאתי דברי הרמ"ע בתשובה, ודעבר דמר עבד כ"י ע"ש: [י] אשה. עב"ט. ובשלמי-צבור הביא דעת האחרונים ק"ז וקפ: (י) אשה. בב"ח משמע דלפי מ"ש בסעיף ה גבי מתיר אסורים וכו' ה"ה קא אם בנך שלא עשני אשה בראשונה לא יברך שוב על עובד כוכבים ועבד ע"ש, וט"ז כתב דלא דמי להדיר ע"ש: (ס) לברך. פי' שיאמר שעשני גר, מ"א ונ"ע וט"ז. ובשכנה"ג כתב שהיותר נכון שיברך שהכניסני תחת כנפי השכינה ע"ש,

משנה ברורה

"ראו עינינו" שמונה, הרי שלשים חמש, וחמשים ושבע ברכות דש"ל תפלות⁽¹⁴⁾ הרי תשעים ושתים, ובשתי סעודות שסועד, אחת ערבית ואחת שחרית, יש שש-עשרה ברכות, כי בכל סעודה יש שמונה ברכות: על נטילת ידים והמוציא וארבע ברכות שבברכת-המזון, וכשהוא שותה בוס בברכת-המזון מברך לפניו ולאחריו, הרי בסך הכל מאה ושמונה ברכות. ואם כן, אף ביום הפענית שחסר לו סעודה אחת, גס"בן מקיים מאה ברכות. ובימים השבת חסר לו שלש-עשרה ברכות מהמאה⁽¹⁵⁾, וכך איתא במגן-אברהם, ע"כ שם, על"פן יראה להשלים במיני פרות ומגדים; ואם אין לו, יוצא על-פי הדחק במה שכתבנו לשמע ברפת התורה והמפסטי ויצנה אמן⁽¹⁶⁾, וכדלקמן בסימן רפד. וכתב המגן-אברהם, דלא יגנים עצמו בחשש ברכה שאינה צריכה משום מצות מאה ברכות. ובימים הפשוטים גס"בן יוצא בשמיעת הברכות כמו בשבה, אף ביום-הפשוטים אחר כל החשבונות חסר לו עוד שלש ברכות, וכתב המגן-אברהם דישלים זה בברכת הרי"ת על הבשמים; אף כל זמן שלא הסיח דעתו מלהרי"ת אסור לחזור ולברך⁽¹⁷⁾, משום ברכה שאינה צריכה; וכן יוכל להשלים בברכת אשר יצר אם נודמן לו. ואפשר דיוצא על-פי הדחק במה שכתבנו לשמע חזרת הש"ץ: **ד (טו) שלא עשני וכו'.** וזהו שלא יברך "שעשני ישראל". כמו שיש באיזה סדורים על-ידי שבוש הדפוס. כי (יג) יש אומרים שבה לא יוכל לברך שוב⁽¹⁸⁾ שלא עשני עבד ולא עשני אשה: **(טז) עובד כוכבים**⁽¹⁹⁾. ואם בנך מתחלה שלא עשני אשה, (יד) יש אומרים דשוב לא יוכל לברך שלא עשני עבד⁽²⁰⁾ ו"שלא עשני עבד, כי אשה עדיפא משמיהו, וממילא נכלל ההודאה, כי בכלל מאתים מנה. וכן אם בנך שלא עשני עבד לא יוכל לברך שלא עשני גוי, כי עבד צריך מגוי, דחייב בקצת מצות. אבל (טו) הרבה אחרונים חולקין בכל זה. וכן הסכים האלה בזה ודבר-החיים דיוכל לברך: **(יז) שלא עשני עבד.** ועבד שגולד עבד, יש אומרים דלא יוכל לברך גס"בן ברכת שלא עשני אשה, כי עבד זיל טפי מאשה, ויש חולקין, ע"כ בפר"מגדים: (יח) יכול לברך. פרוש, שיאמר "שעשני גר", דמקרי עשני, כדכתיב "ואת

להניח ידיו על צינור קדם הנטילה, כמו שכתב סימן ד: (ז) המבין. ובאגדה (ס) כתוב "אשר הכין": **(ח) האבנט.** אבנט דהקא הוא מכנסים, וכן האבנט שהזכיר השלחן-ערוך בריש סימן צא; דאף-על-גב דבכ"שון תורה פרוש אבנט הוא התורה ברכתיב "ובאבנט בד יתגור", מכל מקום בלשון חכמים לפעמים קוראין הפכנסים אבנט, ולכך נקט לשון 'לובש' ולא 'חוגר' (מטה יהודה): **(ט) עוטר ישאל**⁽⁶⁾. הנזיר (ט) ישאל בברכה זו וכן באור 'ישאל', מה שאין בן באחרות, השעם, שהשאר הוא להנאת העולם, שהכל שרין בקו, מה שאין בן באלו שנים הם בישאל לחוד משום צניעות. דהגונה הוא משום שלא יזהא לבו וראה את הערוה, וכובע היא משום צניעות, כדאיתא בשבת דף קנו פסי ראשן מפני איתמא דמקור: **(י) יהי רצון וכו'.** "שמתגלגלו בתורתך" לשון רבים⁽⁷⁾ [אחרונים]: **ב (יא) נהגו לסדרם.** ואם מתר גם להמתין בברכה נטילת ידים לסדרה בבית-הפנסת, ע"כ לעיל בסימן ו' ובמשנה ברורה שם [סקי"א]: **(יב) ועונין אמן.** ובריעבד (י) אפלו לא ענו אמן יוצאין ידי הברכה⁽⁹⁾, וכדלקמן בסימן ריג, בין שכונו לצאת: **(יג) ידי חובתן.** ואפלו לקני מוציא אם מכון בברכתו [אחרונים]. וע"כ לעיל בסוף סימן ו' בקגן-אברהם שהביא בשם הלבוש להחמיר בברכת השחר שאינו מוציא בפחות מעשרה. וע"כ לקמן בסימן נט סעיף ד בבאור הלכה מה שכתבנו אודות זה⁽¹⁰⁾. ובזמננו המנהג שכל אחד מברך בפני עצמו ואין הש"ץ מוציא שום אדם [ע"ת בסימן ו]: **ג (יד) ברכות.** השעם, (יא) לפי שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל, תמן דור עוד זה לברך מאה ברכות בכל יום. והנה (יב) בכל יום אנו מברכין עוד יותר ממאה ברכות. כיצד? בלילה⁽¹¹⁾ כשהולך לישן מברך "המפיל", ובשחר מברך על נטילת ידים ואשר יצר, ועוד שש-עשרה ברכות בברכת השחר ושלש ברכות על התורה⁽¹²⁾ [לדעת הרמ"א לקמן בסימן מז סעיף ו בהג"ה], הרי עשרים ושתים, וברכת יציאת ותפלין⁽¹³⁾, הרי עוד שלש, לפי מנהגנו שמברכין שנים על התפלין, הרי עשרים וחמש, וברוך שאמר וישמח, הרי עוד שנים, וברכת קריאת שמע שחרית וערבית עם ברכת

שער הציון

(ח) מגן-אברהם (ט) אחרונים: (י) פרי חדש: (יא) טור בשם רב נטראני גאון: (יב) אחרונים: (יג) ב"ח וע"כ ט"ז: (יד) מגן-אברהם תתיבתים ויציאתם: (טו) רש"ל יב"ח גם בברכת וזמן כפופים וכל-שכן בזה, וכן בפר"מגדים לא הסכים לברכת המגן-אברהם וכן הש"ך חולק על שיהא זה, וע"כ בהדושי רע"א שחולק גם-כן על המגן-אברהם:

הלכות ברכות השחר סימן מו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ט]

עוטר ישראלי.

6) והאם יש לכיון בברכה זו גם על התפילין שעליו, השו"ע לעיל (סי' כה ס"ג) כתב שהרא"ש לפני שהיה מברך ברכה זו היה מניח תפילין, ובטעם הדבר כתב במשנ"ב שם (ס"ק יב) שהוא כדי לתת שבח והודאה בברכה זו גם על התפילין שנקראים 'פאר' אלא שהוסיף (שם ס"ק יג) בשם הארצות החיים (שם ס"ג) שלא ראה שנוהגים כך, אלא מניחים תפילין קודם ברכות השחר או אחריהן, כל אחד לפי מנהגו, אלא שאלו הנוהגים להניח את התפילין קודם הברכות, מדקדקים למשמש בתפילין של יד ושל ראש בשעה שמברכים ברכה זו.

[משנ"ב ס"ק י]

"שפתנו בפתחך" לשון רבים.

7) ובטעם הדבר שתפילה הקבועה לרבים נאמרת בלשון רבים, כתב לקמן (סי' קי ס"ק יט) לענין תפילת הדרך, שהתפילה נשמעת יותר כאשר משתף עצמו בתפילה עם הרבים.

[משנ"ב ס"ק יא]

עין לעיל בסימן ר' וקמ"ה: ברוך שם (סקי"א).

8) שם כתב שיברך בביתו מיד בקומו או שבבית הכנסת קודם התפילה יביא את עצמו לידי חיוב חדש ויברך, ובביה"ל לעיל (סי' ד ס"א ד"ה ואפלו) הוסיף, שאם נראה לו שקודם התפילה ילך לבית הכסא לנקות את עצמו, יותר טוב לסמוך את ברכת על נטילת ידיים לתפילה.

[משנ"ב ס"ק יב]

וקדיש אפילו לא ענו אמן יוצאין ידי הברכה.

9) והטעם שלכתחילה יש לענית אמן, כתב לקמן (סי' ריג ס"ק יז) שמלבד המצוה לענות אמן על כל ברכה ששומע, יש עוד חיוב לענות אמן על ברכה שמתכוון לצאת בה ידי חובה, כדי להורות שהוא מחזק ומקיים את הברכה.

[משנ"ב ס"ק יג]

כה שפ"קנו אודות זה.

10) שהביא מה שכתב לעיל (סי' ו ס"ק יד) בשם הפמ"ג, שאף לדעת הלבוש דוקא בקי אינו יוצא בפחות מעשרה, אבל שאינו בקי אין צריך עשרה להוציאו, ובביה"ל לקמן (סי' נט ס"ד ד"ה בפחות) הביא תחילה שהמג"א חולק על הלבוש, והוסיף שהפמ"ג הקשה על הלבוש שאפילו אם כתב את דבריו דוקא בבקי, אך למה שדינו יהיה שונה מברכת המצוות שלא צריך עשרה, וסיים הביה"ל שבלב"ש עצמו וכן בחיי אדם שהביא את דבריו כששמע שיש להחמיר שאפילו באינו בקי צריך עשרה כדי לצאת בברכות השחר, וראה מה שכתבנו להלן ס"ק כ.

[משנ"ב ס"ק יד]

פי' בלי"ה? בלי"ה? וכו', וק"ש ברכות על התורה (15) וכו', וברכת ציצית ותפילין (18) וכו', וקמ"ה: ברכות דש"ל תפלות (14).

11) מבואר שמתחילים למנות מהלילה, וכדעת רוב הראשונים, וכן משמע מדבריו לגבי שבת ויום הכיפורים שחסר למנין המאה ברכות, וכן מדבריו לקמן (סי' רצ ס"ק א) שגם בליל שבת ישלים הברכות, ובהכרח שמתחילים למנות מהלילה.

12) ולענין לענות אמן על ברכת 'לעסוק בדברי תורה', כתב לקמן (סי' מז ס"ק יב) שרוב האחרונים נקטו שאין לענות 'אמן', ולפי זה

נקט שברכת 'לעסוק' וברכת 'והערב נא' נחשבות כברכה אחת, ואם כן אין כאן שלש ברכות, וכתב הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה ח"ב תשובה ב בתחילת הכפר) שלכן הוסיף המשנ"ב שחשבו הברכות כאן הוא רק לדעת הרמ"א שם, שכתב שנהגו לומר 'הערב נא' בלי וא"ו, מפני שהיא ברכה בפני עצמה.

13) מכך שמנה במנין מאה הברכות גם את ברכת ציצית ותפילין, דייק בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' כג) שנשים אינן חייבות במאה ברכות, שהרי אינן חייבות בציצית ותפילין ולא מנה להן מנין אחר למאה ברכות. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ב סכ"ה). ובטעם הדבר ביאר שחשבו המאה ברכות כילל את שלש התפילות של היום וגם את ברכות קריאת שמע, והרי ודאי שפטירות מחלק מהן, ולכן מסתבר שלא חייבו את הנשים במאה ברכות.

14) ואם שכח הזכרה בתפילה וכדומה, וצריך לחזור ולהתפלל, הורה החזו"א (הגר"ח קניבסקי בשמו בספר ארחות רבנו ח"ה עמ' צג) שגם התפילה שלא עלתה לו עולה להשלמת מאה ברכות, וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ח דבר הלכה אות ו).

[משנ"ב שם]

וביום השבת חסר לו שלש-עשרה ברכות מהמאה (15) וכו', ב"ה ש"כ"ן לשמ"ע ברכת התורה והמפטיר וי"ענה אמן (16).

15) ובשמברך ברכת המזון של סעודה שלישית כשכבר לילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' כג) שמצטרפות הברכות לחשבון של שבת. מאידך, הגרש"ז אויערבך הורה (שיח הלכה ח"ב תשובה א בתחילת הספר) שאם בירך לאחר צאת הכוכבים, הרי זה נחשב במנין היום שלאחריו.

וכשמתפלל תפילת ערבית של ליל שבת מבעוד יום ואף מקדש מבעוד יום, כתב הגרש"ז אויערבך (שם) שמצטרפות הברכות למנין המאה ברכות של יום שיש ולא למנין של שבת, וכן ברכת הדלקת נרות שבת שהיא מבעוד יום, שייכת למנין המאה ברכות של יום שיש, אלא שהסתפק על הברכות שמברך בבין השמשות לחשבון של איזה יום הן נמנות.

16) כאן מבואר שרק בשעת הדחק יוצא בברכות העולה לתורה, אמנם בשו"ע לקמן (סי' רפד ס"ג ובמשנ"ב שם ס"ק ה) משמע שאף לכתחילה עולה לו למנין המאה ברכות. וראה מה שכתבנו שם ובסי' רצ ס"ק א-ב.

ולקמן (סי' תרכב ס"ק ה) כתב שבשבת אומרים 'אין כאלוקינו' כדי להשלים את החסר במנין מאה ברכות.

וכשיודע שלא יוכל להגיע למנין מאה ברכות, דעת הגר"ז מבריסק (אילת השחר דברים פ"י פסוק יב, ושו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' קנג) שאין ענין לברך כמה שיותר ברכות, מאידך, דעת הגר"א שטינמן (אילת השחר שם) והגר"ח קניבסקי (איש ישראל פ"ה הע' סט) שגם מי שלא יוכל להגיע למנין מאה ברכות יש ענין להוסיף לברך כמה שיכול, והביא הגר"ח קניבסקי ראייה לכך מהרמב"ם בפ"א מהל' ברכות ה"ז, שכתב יזהר אדם בברכה שאינה צריכה 'וירבה בברכות הצריכות', ומשמע שיש ענין להרבות בברכות אפילו שלא יגיע למנין מאה ברכות.

[משנ"ב שם]

אך כל זמן שלא הסיח דעתו מלקרית אסור לחזור ולברך (17).

17) ואם הלך לעסקיו או להתפלל בבית הכנסת, כתב לקמן (סי' ריז המשך במילואים עמוד 10

מילואים הלכות תפילין סימן מר מה המשך מעמוד קודם

(ס"ק כב) שהטעם שאסור להיכנס כשהנתיק פחות מטפח, משום שהנתיק בטל לגבי התפילין.

[ביה"ל ד"ה ישן]

לשארם כמנן לבו בתפלתו או בהלכה שלו אין זה הסתם הדעת⁽¹⁴⁾.
(14) מבואר בדבריו, שגם כשאנו עומד בתפילת שמונה עשרה, אלא כשמכניס ליבו בשאר חלקי התפילה אין זה היסח הדעת מהתפילין, וכן מבואר בעמק ברכה (לבעל השלי"ה, הל' תפילין סי' טו ד"ה הגה"ד) שכל זמן שעוסק בדברי קדושה אין זה היסח הדעת מהתפילין, כיון שגם הם דבר שבקדושה. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ג.

סימן מה

דין תפילין בבית הקברות ובבית המרחץ

[משנ"ב ס"ק ב]

ומגן גבורים חולק עליו וכתב דאינו תופס רק ד' אמות, עין שם⁽¹⁾.
(1) וכן פסק החזו"א (או"ח סי' טו ס"ק ב) שלענין זה לא אמרינן 'כולא ביתא כד' אמות', אמנם לענין איסור אכילה לפני המת (המבואר בשו"ע יו"ד סי' שמא ס"א), שגם הוא מטעם 'לועג לרש', כתב החזו"א (שם ס"ק ו) שהוא נוהג בכל החדר שהמת נמצא בו, אפילו מחוץ לארבע אמותיו, וסיים שצ"ע. והפתחי תשובה (שם ס"ק ב) כתב, שדבר זה תלוי במחלוקת הט"ז והש"ך (שם).

[משנ"ב שם]

ואפילו קבר של קטן שעדיין לא הגיע לכלל מצות, אפילו הכי אין לקנס שם בתפילין בראשו משום "לעג לרש"⁽²⁾.

(2) ובטעם הדבר נראה, שהוא כמו שכתב לעיל (סי' כג ס"ק ה) לענין ציצית, שחוששים שמא נשמת אדם גדול הוא. אולם להיכנס עם תפילין בסמוך לקבר של אשה נראה שיותר, וכמו שכתב המשנ"ב שם לענין ציצית, ומקור דבריו שם הוא הפמ"ג בשם הא"ר שהביא את דברי מהר"ט צהלון שמתיר, ובשונה הלכות (ס"ג) כתב בשם אביו (קהלות יעקב ליקוטים ח"ט סי' ט), שהפמ"ג ראה את דברי המהר"ט צהלון כפי שהובאו בא"ר, אך במהר"ט צהלון עצמו מבואר שמסיק להחמיר.

ולענין הניעור משנתו אם צריך לברך ברכות התורה, כתב לקמן (סי' מז ס"ק כג) שאם התנמנם במישוב על אצילו ידיו אפילו בלילה נחשב לשנית עראי. וראה מה שכתבנו שם עוד.

[משנ"ב ס"ק ה]

דאי לאו הכי תשינן שמא יבוא להשקע בשנת קבע⁽³⁾.

(3) והרואה את חבריו שישן יותר מכדי הילוך מאה אמה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ג) שצריך להקיצו.

[משנ"ב ס"ק ו]

דלא תשינן בזה להפקה בין שאינם עליו⁽¹⁰⁾.

(10) ואם אין התפילין מהודקות עליו, כתב הא"א (בוטשאטש, כאן ולעיל סי' לח ס"ב) שאינן נחשבות כמונחות עליו, והרי הן כאילו מונחות בקופסא, וכן כתב המשנ"ב לקמן (סי' קג ס"ק ג) במי שאינו יכול להתאפק מלהפית, שינתק התפילין ממקומן ועל ידי כך לא יחשב כמפית בתפילין.

[משנ"ב ס"ק ז]

דתישינן שמא יפלו מידיו⁽¹¹⁾.

(11) ואם נפלו מידיו, כתב לעיל (סי' מ ס"ק ג) שנהוג להתענות.

[משנ"ב ס"ק ח]

דאפילו אם יפלו על הקרקע אין חשש פלגא⁽¹²⁾.

(12) ולפיכך אם נפלו בנתיקן, מבואר לעיל (סי' מ ס"ק ג) שלא נהגו להתענות. ובשם הא"ר כתב, שאפילו אם נפלו התפילין בנתיקן יש ליתן פרוטה לצדקה.

[משנ"ב שם]

ועין בבאורי הגר"א שכתב דדוקא אם הנתיק נתיק טפה אז חשיב חציצה להפסיק בינו לקרקע⁽¹³⁾.

(13) ולענין הנחת התפילין כשהן בנתיקן על גבי הקרקע, כתב בביה"ל לעיל (סי' מג ס"ו ד"ה ומניחן) שאם הנתיק מיוחד להפילין מותר אם יש בו טפח, משום שנחשב הנתיק כאוהל לחצוץ בין התפילין ובין הקרקע, ואם אין הנתיק מיוחד לתפילין, מותר אפילו בפחות מטפח.

ולגבי הנכנס לבית הכסא עם תפילין בנתיקן, ביאר המשנ"ב שם

הלכות ברכות השחר סימן מו

המשך מעמוד 148

[משנ"ב ס"ק טז]

עובד פוכבים⁽¹⁹⁾.

(19) בנוסח ברכה זו האם אומרים 'שלא עשני עובד כוכבים' או 'שלא עשני גוי', בהמשך דבריו הזכיר הנוסח 'שלא עשני גוי', וכן כתב בשו"ח האלף לך שלמה (סי' לד) שיש לומר שלא עשני גוי ואין לשנות מנוסח זה. מאידך, בספר הצדיק רבי שלמה בלך (עמ' מא) מעיד שרבו החפץ חיים בירך שלא עשני 'עובד כוכבים', וכן כתב בספר ברוך שאמר (ברכות השחר).

סי' ו) שנחשב שאין דעתו לחזור מיד ונחשב להפסק, וצריך לברך שנית. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק טו]

יש אומרים שכן לא יוכל לברך שוב⁽¹⁸⁾.

(18) שכיון שהזכיר שם ומלכות וגם את ענין הברכה, ביאר לקמן (סי' סח ס"ק א' סי' קפז ס"ק ד) שאף שאמרו בלשון אחר אינו נחשב בכך 'משנה ממטבע שטבעו חכמים'.

הלכות ברכות השחר סימן מו

המשך מעמוד עה

לישון קצת עד שיאיר היום, כיון שהגביל את עצמו בשינה אפילו שישן על מיטתו נחשב כעראי.

ולגבי הישן כל הלילה שלא בשכיבה, הורה הגר"ש אלישיב (פניני

שלא על גבי מיטתו ונחשב כקבע, שאם דעתו לשקוע בשינה גמורה ועמוקה גם אם אינה על מיטתו נחשבת לשנית קבע, ואם רצונו לישון שינה מוגבלת, וכמו מי שכבר ישן בלילה וקם ללמוד אך חזר

